OIKEUSMINISTERIÖ

MUISTIO

Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto
Lainsäädäntöneuvos Juho Martikainen

23.11.2022

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle vankeuslain ja tutkintavankeuslain tupakointia koskevien säännösten muuttamisesta annetun hallituksen esityksen (HE 165/2020 vp.) täydentämisestä

1 Lähtökohdat

Vankien tupakointi on järjestetty suljetuissa vankiloissa siten, että vangit ovat saaneet tupakoida selleissään ja vankilan ulkotiloissa. Avolaitoksissa tupakointi on sallittua ulkotiloissa. Sellissä tupakoidessa tupakansavu leviää vankilan muihin sisätiloihin ja altistaa tupakoimattomat vangit ja henkilökunnan passiiviselle tupakoinnille. Tupakoimattomien henkilöiden terveyden suojelemiseksi on välttämätöntä, että tupakointi vankien selleissä loppuu.

Voimassa oleva lainsäädäntö ei käytännössä mahdollista tupakoinnin rajoittamista vankiloiden sisätiloissa.

Alkuperäisessä esityksessä (HE 165/2020 vp.) ehdotettiin, että tupakointi suljetuissa vankiloissa olisi kielletty kokonaan ja avolaitoksissa tupakointi olisi edelleen sallittu ulkotiloissa.

Esityksestä antamassaan lausunnossa PeVL 40/2020 vp. perustuslakivaliokunta esitti seuraavat valtiosääntöoikeudelliset huomiot:

- tupakoinnin kieltäminen vankilan sisätiloissa ei ole valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallista
- tupakoinnin kieltäminen myös vankilan ulkotiloissa olisi valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallista ja sitä koskevaa esitystä on rajattava
- rajaaminen ei saa aiheuttaa muiden altistumista tupakansavulle
- vankien oikeus nikotiinikorvaushoitoon, lääkehoitoon ja muuhun tukeen on turvattava säännösperusteisesti.

Nyt käsiteltävää täydentävää hallituksen esitystä (HE 272/2022 vp.) valmisteltaessa kaikista suljetuista vankiloista selvitettiin, millaisia tupakointijärjestelyjä vankiloissa olisi mahdollista toteuttaa. Tupakoinnin järjestäminen päivittäisen ulkoilun yhteydessä ei vaikuttaisi missään vankilassa muuhun toimintaan. Useimmissa vankiloissa useamman tupakointikerran järjestäminen päivittäin vaikuttaisi muun toiminnan järjestämiseen. Osassa suljetuista vankiloista useamman tupakointikerran järjestäminen ulkotiloissa olisi eri osastojen vankien erillään pitämisen, vankilan rakenteen ja käytettävissä olevien tilojen vuoksi mahdotonta, joten ainoa mahdollisuus olisi tupakointitilojen hankkiminen osastoille. Osassa avoimemmista suljetuista vankiloista tupakointitilaisuuksia olisi mahdollista järjestää useampia päivittäin.

Vankiloiden kokemukset sisätiloissa olevista tupakointitiloista olivat vaihtelevia. Osa katsoi tilojen toimivan, osa taas epäili niiden toimivuutta.

Toiseksi täydentävän esityksen valmistelun aikana Työterveyslaitos teki tupakansavumittaukset eräissä vankiloissa. Mittauksen tulokset osoittivat, että osastojen yleisissä tiloissa tupakansavupitoisuudet ylittivät huomattavasti suositellut raja-arvot. Raja-arvot vaikuttivat ylittyvän lähes samalla tavalla myös osastoilla, joissa oli sisätiloissa tupakointitila.

Tässä täydentävässä hallituksen esityksessä on huomioitu perustuslakivaliokunnan valtiosääntöoikeudelliset huomiot sekä edellä mainituista selvityksistä seuraavat muut reunaehdot mahdollisille tupakointijärjestelyille. Näiden reunaehtojen puitteissa täydentävää esitystä valmisteltaessa on punnittu eri vaihtoehtoja tupakoinnin järjestämiseksi.

Esityksessä ehdotettu toteuttamistapa sovittaa oikeusministeriön käsityksen mukaan parhaimmalla mahdollisella tavalla tupakoivien ja tupakoimattomien vankien oikeudet, vankilan muun toiminnan järjestämisen ja vankilaturvallisuudesta huolehtimisen.

2 Keskeiset ehdotukset

Suljetut vankilat

Ehdotuksen mukaan tupakoinnin vähimmäistaso olisi suljetuissa vankiloissa tunti päivässä ulkoilun aikana. Tupakointi voitaisiin järjestää useamminkin, jos se olisi mahdollista muun toiminnan ja vankilaturvallisuuden näkökulmasta.

Sääntely ehdotetaan toteutettavaksi näin, jotta tupakoinnin järjestäminen ei vaikuttaisi muun toiminnan kuten kuntoutuksen, opiskelun tai päivittäisten ruokailujen, puhelimenkäytön ja muiden vastaavien toimintojen järjestämiseen.

Käytännössä avoimemmissa suljetuissa vankiloissa tai niiden osastoilla voisi olla enemmän tupakointimahdollisuuksia kuin suljetummilla osastoilla. Tupakointijärjestelyt määriteltäisiin vankiloiden järjestyssäännöissä.

Sisätilojen tupakointitiloja ei otettaisi käyttöön, koska tehtyjen selvitysten perusteella niiden toimivuuteen liittyy merkittäviä epävarmuustekijöitä. Ei ole selvää, voidaanko tupakointitilojen avulla estää muiden henkilöiden altistumista tupakansavulle. Lisäksi tupakointitiloista aiheutuisi enimmillään 1 miljoonan euron vuotuiset kustannukset, jos niitä hankittaisiin suljettujen vankiloiden osastoille.

Ehdotetulla järjestelyllä pyritään turvaamaan perustuslakivaliokunnan asettamia vaatimuksia siitä, että tupakointi ulkotiloissa sallitaan ja siitä, että tästä ei kuitenkaan aiheudu muiden ihmisten altistumista tupakansavulle.

Rikosseuraamuslaitokselle on esitetty rahoitusta tupakoinnin järjestämiseen ja valvontaan vuoden 2023 täydentävässä talousarvioesityksessä.

Avolaitokset

Avolaitoksissa tupakointi järjestettäisiin kuten nykyisinkin. Tupakoida voisi ulkotiloissa pääsääntöisesti päiväsaikaan.

Tupakoinnin lopettamisen tukitoimet

Laissa säädettäisiin vankien ja tutkintavankien oikeudesta tupakoinnista vieroittautumisen tukitoimiin. Tällä sääntelyllä toteutettaisiin perustuslakivaliokunnan lausunnossa esitetty vaatimus.

Sääntely kattaisi käypä hoito –suosituksen mukaisen tuen tupakoinnin lopettamiseen mutta myös vähentämiseen. Vangeilla ja tutkintavangeilla olisi oikeus saada hoitoa tupakoinnin lopettamisesta tai rajoituksista johtuvasta vähentämisestä aiheutuvien vieroitusoireiden hoitoon.

Tukitoimiin olisi oikeus niin suljetussa vankilassa kuin avolaitoksessakin.

Rikosseuraamuslaitokselle ja Vankiterveydenhuollon yksikölle on esitetty tähän rahoitusta vuoden 2023 täydentävässä talousarvioesityksessä.

3 Voimaantulo

Lait tulisivat voimaan kesällä 2023. Lainmuutosten voimaantuloa varten varattaisiin noin kuusi kuukautta aikaa. Tänä aikana ehdittäisiin huolehtia valvonnan järjestämisestä ja tukitoimien valmistelusta.